

Amddiff yn Môr-wenoliaid

Adnoddau bwrdd gwyn rhyngweithiol

Gwers 3 – Cadwraeth y fôr-wennol fechan

Adnoddau gwersi i athrawon.

Am fwy o wybodaeth am becynnau dysgu am y fôr-wennol fechan, fersiynau hygrych neu becynnau gweithgareddau ar y safle ar gyfer ymweliadau ysgolion, ewch i wefan littleterns. denbighshirecountryside.org.uk neu cysylltwch â 01824 708313.

Mae pob pecyn dysgu ar gael i'w lawrlwytho ar ffurf PDF a fersiynau PDF hygrych.

CADWRAETH

yw'r weithred o amddiffyn a gwarchod anifeiliaid, planhigion
a'u cynefinoedd rhag amhariad a sicrhau nad ydynt yn dod yn
rywogaethau diflanedig.

Mae'r warden a'r cadwraethwyr gwirfoddol yn nhwyni Gronant yn amddiffyn y fôr-wennol fechan rhag...

1. Newid Hinsawdd

- Cynnydd yn lefel y môr
- Cynnydd yn nifer y stormydd
- Gall llifogydd arfordirol a gwyntoedd cryfion chwythu tywod a chladdu wyau a chywion ifanc.

2. Aflonyddwch

- Os ydynt yn cael eu haflonyddu, mae'r môr-wenoliaid bach sydd wedi dodwy wyau yn gadael eu cywion ac nid ydynt yn dychwelyd. Enghraifft o hyn yw pan fo pobl yn mynd â'u cŵn am dro wrth ymyl y nythod

3. Ysglyfaethwyr

Ysglyfaethwyr fel:

- Llwynogod
- Brain
- Cudyllod Coch
- Gwenciod
- Gwylanod Penwaig
- Hebogiaid tramor
- Carlymiaid
- Moch daear

Pam mae'n bwysig amddiffyn y fôr-wennol fechan?

Y fôr-wennol fechan yw un o'r adar môr prinaf yn y DU. Mae aflonyddwch dynol, ysglyfaethwyr a newid hinsawdd yn bygwth niferoedd y fôr-wennol fechan.

Os nad ydym yn amddiffyn y fôr-wennol fechan fe allai droi'n rhywogaeth sydd **mewn perygl**.

Mae gan bobl gyfle yng Ngronant i amddiffyn y fôr-wennol fechan a chynyddu niferoedd y nythfa fel nad yw'n troi'n rhywogaeth **diflanedig**.

Cadwraeth

Dyma rai o'r ffyrdd y mae cadwraethwyr yn amddiffyn y fôr-wennol fechan:

Symud nythod

Mae'r fôr-wennol fechan yn adeiladu ei nyth ar draethau graeanog. Yn ystod tywydd drwg a llanw uchel, mae nythod, wyau, cywion ac oedolion mewn perygl o gael eu gorlifo.

Mae cadwraethwyr yn codi'r nythod i fyny ac yn eu gosod ar botiau planhigion er mwyn sicrhau nad yw'r nythod yn cael eu golchi i ffwrdd. Dim ond pan nad oes dewis arall ar gael y byddant yn gwneud hyn. Mae hyn yn rhoi gwell siawns i'r adar oroesi.

Peidiwch â cheisio symud y nythod eich hun!

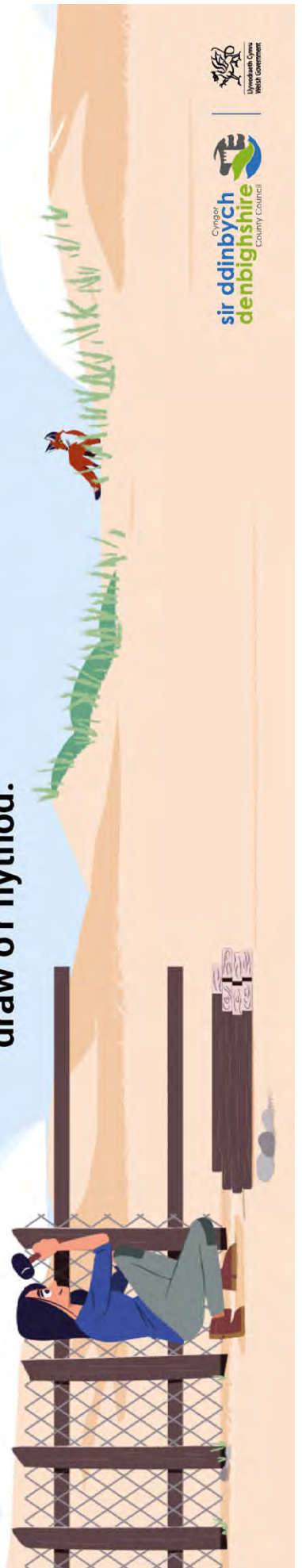
Amddiffyn rhag ysglyfaethwyr

Mae wyau, cywion a chywion sydd wedi magu plu mewn perygl o ysglyfaethwyr. Gall yr oedolion warchod eu hunain rhag ysglyfaethwyr.

Mae ysglyfaethwyr ar y tir ac yn yr awyr yn fygythiad parhaus i fôr-wenoliaid bach. Gall llwynog fynd â nyth llawn wyau ar unwaith, a bwyta'r cywion!

Mae cadwraethwyr yn gwarchod y safle yn ystod y dydd er mwyn cadw ysglyfaethwyr draws.

Maent yn adeiladu corlannau a gosod ffensys trydan i gadw ysglyfaethwyr y nos fel llwynogod a moch daear draw o'r nythod.

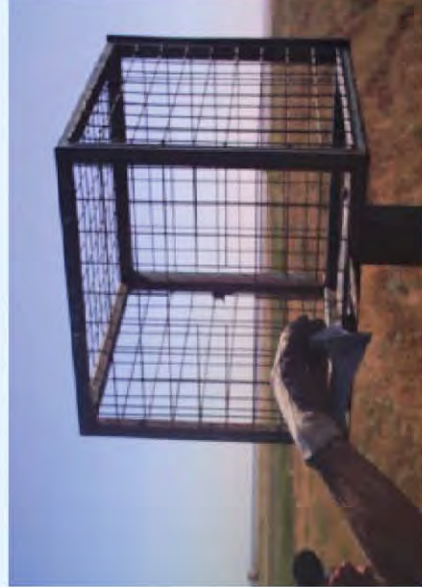

Ysglyfaethwyr o'r awyr

Mae wardeiniaid a gwirfoddolwyr yn defnyddio tactegau dychryn trwy ddefnyddio pistol tanio.

Mae gorsaf fwydo wedi cael ei chreu ac mae cywion dofednod yn cael eu gosod fel abwyd fel bo'r ysglyfaethwyr yn mynd â'r rheiny yn lle'r môr-wenoliaid bach. Mae hyn wedi bod yn llwyddiannus gan fod yr ysglyfaethwyr, cudyllod coch yn bennaf, yn mynd â llai o fôr-wenoliaid bach.

Golau laser

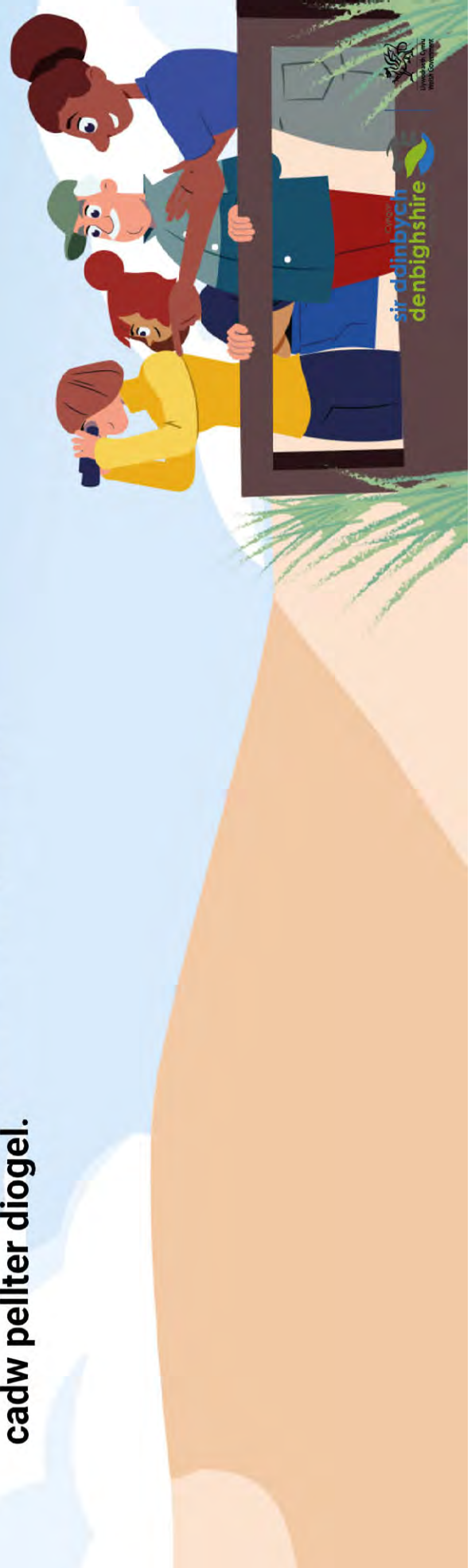
Mae cadwraethwyr yn defnyddio teclyn laser clyfar sy'n dychryn ysglyfaethwyr fel brain a chudyllod coch.

Nid yw'r adar yn hoffi golau'r laser a thrwy ei ddefnyddio drosodd a throsodd nid ydynt yn dychwelyd i'r safle.

Rheoli ymwelwyr

Mae cadwraethwyr yn rhoi rhaff las o amgylch ardal fridio'r môr-wenoliaid bach er mwyn dangos i bobl na ddylen nhw na'u cŵn ddod yn agos at yr ardal na tharfu ar yr adar.

Mae'r wardeiniaid hefyd yn aros yn y nythfa drwy'r dydd yn cadw llygad a siarad gydag unrhyw un sy'n dod yn rhy agos i wneud yn siŵr eu bod yn ymwybodol o'r sefyllfa ac yn cadw pellter diogel.

Rheoli ymwelwyr

Maen nhw'n gosod arwyddion i roi gwybodaeth i ymwelwyr am y môr-wenoliaid bach a'r ardaloedd gwyllo.

Mae'r ardal wyllo yn galluogi pobl i weld, gwerthfawrogi a dysgu am y môr-wenoliaid bach heb darfu annyn nhw.

Gallant hefyd ddysgu am blanhigion ac anifeiliaid prin a chyffredin eraill.

Mae pobl yn cael eu hannog i wirfoddoli i helpu i amddiffyn y môr-wenoliaid bach, a bod yn gadwraethwyr eu hunain

Modrwyo

Mae modrwyo yn rhan bwysig o'r gwaith ymchwil a'r gwaith cadwraeth sy'n gysylltiedig â'r fôr-wennol fechan.

Mae modrwyau yn cael eu gosod yn ofalus ar draed y cywion a'r oedolion.

Pan fydd yr adar â modrwyau yn cael eu dal eto, caiff y wybodaeth ar y modrwyau ei chofnodi.

Dros amser, mae'r wybodaeth hon yn helpu cadwraethwyr i olrhain i ble mae'r adar yn mudo, ble maen nhw'n nythu a chanfod beth yw eu hoedran.

Rhan bwysig o'r gwaith cadwraeth yw gwneud pobl eraill yn ymwybodol o'r gwaith sy'n cael ei wneud i warchod y fôr-wennol fechan.

Dyma lle gallwch chi helpu!

1. Ysgrifennwch lythyr at eich papur newydd lleol yn dweud wrthyn nhw pam mae'n bwysig gwarchod môr-wenoliaid bach.
2. Beth sydd eisoes yn cael ei wneud gan gadwraethwyr yn nhwyni Gronant i amddiffyn y fôr-wennol fechan? Disgrifiwch o leiaf 3 o bethau.
3. Esboniwch yn eich llythyr beth all pobl ei wneud i ddysgu am y fôr-wennol fechan ac i helpu i'w gwarchod. (Gweler y sleidiau am help)

Erthygl i'r wasg

<https://www.rhyljournal.co.uk/news/18559642.gronant-tern-conservation-work-caught-camera/>

Gwaith cadwraeth Môr-wenoliaid Bach Gronant ar gamera

Gan Arron Evans, Gohebydd

Mae gwaith wedi bod yn digwydd dros y misoedd diwethaf i amddiffyn nythfa o fôr-wenoliaid bach yng Ngronant, er gwaethaf yr achos o Covid-19. Mae Gwasanaeth Cefn Gwlad Sir Ddinbych wedi cyflwyno mesurau gweithio diogel i amddiffyn y nythfa rhag aflonyddwch dynol, ysglyfaethwyr ac achosion o dywydd eithafol.

Mae fideo, sy'n cael ei lleisio gan y naturiaethwr lolo Williams, wedi cael ei chreu i dynnu sylw at y gwaith cadwraeth gwyh sy'n digwydd yn y lleoliad ac i edrych ar hanes y prosiect pum mlynedd hwn, o pan ddechreuodd hyd heddiw.

Y nythfa hon yw'r olaf o'i math sydd ar ôl yng Nghymru ac mae'n un o'r ychydig nythfeydd ledled y DU sy'n gweithredu mesurau i amddiffyn y môr-wenoliaid bach y tymor hwn, sy'n golygu bod ein hymdrechion yn bwysicach nag erioed. Mae'n hanfodol bwysig ein bod yn parhau i amddiffyn y nythfa olaf o fôr-wenoliaid bach yng Nghymru, er gwaethaf yr amgylchiadau eithriadol a wynebwyd yn 2020.

Mae'r gwaith yn cael ei wneud gan wardeiniaid gyda chefnogaeth gwirfoddolwyr, ond oherwydd y cyfyngiadau covid-19, mae staff o Wasanaethau Cefn Gwlad Sir Ddinbych wedi dechrau ymgymryd â dyletswyddau'r wardeiniaid. Hyd yma, mae dros 300 o adar wedi cael eu cyfrif, ac mae 172 o nythod wedi'u creu ac mae llawer o gywion bellach yn dechrau ymddangos.

Dywedodd y Cyngorydd Tony Thomas, yr Aelod Cabinet Arweiniol Tai a Chymunedau: "Ar ddechrau'r tymor, bu tri aelod o staff yn codi ffensys gan weithio o bellter diogel a gweithredu gweithdrefnau glanweithdra i atal unrhyw groeshalogi posibl. Llwyddom i adeiladu cyfanswm o saith corlan a dwy ardal ychwanegol gyda

ffensys strap o amgylch y prif gynefinoedd nythu.

Mae'r tîm wedi wynebu llawer o heriau, gan gynnwys defnyddwyr beiciau modur cwad yn rhwygo'r ardaloedd nythu graeanog, yna daeth stormydd a llanwau uchel a olchodd rhai o'r nythod i ffwrdd, ac mae ysglyfaethwyr fel llwynogod a chudyllod coch yn fygythiad parhaus. Mae'r tîm bychan wedi gwneud ei orau glas i fynd i'r afael â'r problemau hyn trwy alw'r heddlu, atgyweirio ffensys dan amodau anodd a chael warden yn bresennol bob dydd i gadw ysglyfaethwyr a phobl ymwthiol draw.

"Mae'r nythfa ar y trywydd iawn i gael tymor da, diolch i ymdrechion gwyb staff Gwasanaeth Cefn Gwlad Sir Ddinbych. Maent wedi goresgyn heriau eleni gyda'r un brwdfrydedd, parodrwydd a ffocws clir i amddiffyn y nythfa o Fôr-wenoliaid Bach am genedlaethau i ddod.

"A pha well ffordd o ddathlu gwaith y prosiect hyd yma na chreu fideo i gofnodi'r cyfan. Mae'r fideo yn dangos y fôr-wennol fechan yn ei chynefin ac yn siarad gyda'r gwirfoddolwyr sydd wedi cymryd rhan yn y prosiect arloesol hwn. Rydym yn gobeithio y bydd pobl yn mwynhau'r ffilm ac yn cael blas o'r prosiect a pha mor ffodus ydym yma yn Sir Ddinbych o fod yn rhan o waith cadwraeth mor wych."

Mae'r fideo ar gael i'w gweld ar: <https://youtu.be/HQsbVvOBNBY>

News

3rd July 2020

Gronant Tern conservation work caught on camera

By Arron Evans | @ArronEvansNews
Reporter

One of the terns caught on camera on the Youtube video.

0 comment

THE work of protecting the Little Tern colony at Gronant has carried on over recent months, despite the covid-19 outbreak, with Denbighshire Countryside Service introducing safe working measures to protect the colony from human disturbance, predation and extreme weather events.

Now a video, narrated by naturalist Iolo Williams has been produced to highlight the great conservation work going on at the location and charts the history of the five year project from its start to present times.

The colony, the last remaining one of its kind in Wales, is amongst only a few colonies across the UK implementing protection for the little terns this season, making our efforts more important than ever. It is of vital importance that we continue to protect the last little tern colony in Wales, despite these exceptional circumstances faced during 2020.

The work is carried out by wardens with support from volunteers, but due to the covid -19 restrictions, staff from Denbighshire Countryside Services have taken over warden duties. To date, the counts of birds has been 300+, with 172 nests created and many chicks are now appearing.

Councillor Tony Thomas, Cabinet Lead Member for Housing and Communities, said: "At the very beginning of the season, fencing was put in by 3 members of staff whilst working at a safe distance and implementing sanitation procedures to prevent any potential cross contamination. In total we managed to construct 7 pens, with 2 additional areas of strap fencing which encapsulate areas of prime breeding habitat.

"The team has faced a number of challenges, including quad bike users tearing up the nesting areas of shingle, then came the storms and high tides that washed away some of the nests, and there is the constant threat of predation from foxes and kestrels. These issues have been addressed as best possible by the small team, through police involvement, repairs to fencing under difficult conditions, and having a daily warden presence to ward off predators and intrusive humans.

"It is on track for being a good season for the colony, thanks to the great efforts of Denbighshire Countryside Service staff. They have overcome this year's challenges with the usual enthusiasm, willingness and a clear focus on protecting the Little Tern colony for future generations.

"And what better way to celebrate the work on the project to date than having it documented on video. The footage shows the little tern in its habitat and speaks with volunteers that have been involved in the ground-breaking project. We hope people enjoy the film and get a real taste of the project and the honour we have in Denbighshire of being involved in such great conservation work."

The video can be found at: <https://youtu.be/HQsbVvOBnBY>

Most read

Commented

- 1 Council set to back new McDonald's planned for former Rhyl pub site
- 2 Sir Tom Jones to take to the stage in Rhyl for 'exclusive performance'
- 3 Former Prestatyn pupil part of project to create pandemic-proof plane
- 4 Rhyl woman left 'petrified' by threatening neighbour
- 5 Sunken vessel off Colwyn Bay identified as missing boat Nicola Faith
- 6 Controlled burn left unattended at Rhyl park
- 7 Deep water rescue specialist believes wreck found off North Wales is fishing vessel 'Nicola Faith'
- 8 Conwy B&B put to the test on popular TV show Four in a Bed
- 9 How many adults in Conwy and Denbighshire do not...

Get involved with the news in your community

Send your stories and photos now

Datganiad i'r Wasg

Mae angen eich help arnom i amddiffyn y môr-wenoliaid bach yng Ngronant, Gogledd Cymru

Y fôr-wennol fechan yw'r fôr-wennol leiaf ac un o'r prinnaf sy'n bridio yn Ynysoedd Prydain. Maent yn hawdd i'w hadnabod oherwydd eu cynffon byr, talcen gwyn a phig melyn gyda blaen du bach.

Mae'r môr-wenoliaid bach yn dechrau cyrraedd yng nghanol mis Ebrill i nythu ar draethau tywod neu raeau, neu ynysoedd bychan ar y glannau o amgylch llawer o arfordir Prydain. Maent yn dychwelyd i Affrica ym mis Awst.

Mae niferoedd môr-wenoliaid bach ym Mhrydain wedi bod yn lleihau ers y 1970au oherwydd diffyg cynefinoedd addas, aflonyddwch dynol, llanwau uchel ac ysglyfaethu. Er mwyn helpu i ddiogelu'r môr-wenoliaid bach, mae llawer o gytrefi yn cael eu rheoli yn helaeth ym Mhrydain.

Gronant yw'r unig nythfa o fôr-wenoliaid bach yng Nghymru. Oherwydd gwaith caled gwirfoddolwyr lleol, mae wedi datblygu i fod yn un o'r nythfeydd mwyaf llwyddiannus ym Mhrydain. Y llynedd, helpodd gwirfoddolwyr o Wasanaethau Cefn Gwlad Sir Ddinbych drwy fonitro adar sy'n bridio, siarad â defnyddwyr y traeth lleol am yr adar, codi ffensys amddiffynnol a dychryn ysglyfaethwyr i ffwrdd. Rhoddodd y gwirfoddolwyr ymroddedig hyn 896 awr o'u hamser i helpu 99 o fôr-wenoliaid bach i fagu plu ar y safle.

Mae Gwasanaeth Cefn Gwlad Sir Ddinbych yn bartner yn EU LIFE+ Nature Little Tern Recovery Project sy'n cael ei arwain gan y Gymdeithas Frenhinol er Gwarchod Adar (RSPB). Mae'r prosiect yn bartneriaeth pum mlynedd rhwng 11 o sefydliadau sy'n gweithio gyda'i gilydd i sicrhau dyfodol hirdymor Môr-wenoliaid Bach ym Mhrydain.

Ers 2013, drwy gyllid EU LIFE y prosiect, rydym wedi codi ymwybyddiaeth ymysg y cyhoedd, darparu offer newydd, cyflogi wardeiniaid ychwanegol ar safleoedd a chyflwyno rhaglen modrwyau lliw. Drwy'r rhaglen hon rydym yn gobeithio darganfod mwy am symudiadau'r môr-wenoliaid bach. Hyd yma mae adar oedd wedi'u modrwyo yn Blakeney a Winterton ar arfordir Norfolk, wedi'u gweld yn Gambia.

Ers blynnyddoedd, mae poblogaeth môr-wenoliaid bach Gronant wedi dioddef yn arw o ysglyfaethu gan gudyllod coch. Yn 2015 yn unig, collwyd 3 oedolyn, 33 o gywion ac 8 o adar ifanc i'r cudyll coch.

Yn ystod tymor bridio eleni, mae Cymdeithas Adaryddiaeth Cymru yn darparu cyllid i

geisio datrys y broblem hon trwy gyflenwi bwyd i gudyllod coch, i'w hannog i beidio â hela'r môr-wenoliaid bach. Gelwir y dechneg hon yn fwydo dargyfeiriol.

Dywedodd Jack Slattery (Swyddog Ymgysylltu Pobl Môr-wenoliaid Bach LIFE + ar gyfer Gronant), "Rydym yn falch iawn bod Cymdeithas Adaryddiaeth Cymru wedi darparu cyllid ar gyfer y prosiect hwn gan mai'r cudyll coch yw un o'r bygythiadau mwyaf i fôr-wenoliaid bach yng Ngronant. Rydym wedi penderfynu dechrau defnyddio'r dull bwydo dargyfeiriol oherwydd bod llwyddiant wrth ddefnyddio pistolau tanio, cynn aer a chwibanau i ddychryn y cudyll coch yn gyfyngedig iawn. Rydym yn mwynhau gweld y cudyll coch, ond mae'n fygythiad mawr i fôr-wenoliaid bach. Rydym yn gobeithio y bydd y prosiect hwn yn helpu'r ddwy rywogaeth i ffynnu."

Rydym yn croesawu gwirfoddolwyr newydd i helpu i amddiffyn yr aderyn môr hyfryd hwn yng Ngronant. Rhwng Dydd Mawrth 3 Mai a Dydd Iau 5 Mai, byddwn yn codi ffensys amddiffynnol o 10.00 tan 15.00. Os hoffech chi helpu gyda hyn neu unrhyw waith arall, anfonwch e-bost at littleterns@denbighshire.gov.uk neu ffoniwch 01745 356197.

Os nad ydych yn gallu gwirfoddoli, beth am ddangos eich cefnogaeth drwy ddod yn aelod o Grŵp Môr-Wenoliaid Bach Gogledd Cymru. Mae'r grŵp cymunedol hwn yn helpu i warchod môr-wenoliaid bach yng Ngogledd Cymru. Am aelodaeth o £5, byddwch yn derbyn pecyn croeso, cylchlythyr rheolaidd a gwahoddiad i'w digwyddiad diwedd tymor. Os hoffech ddod yn aelod, anfonwch e-bost at nwlittletern@gmail.com.

Lluniau o'r fôr-wennol fechan

Ffotograff o Fôr-wenoliaid Bach a dynnwyd gan David Woodfall yng Ngronant yn 2015

One of the signs put up to try to raise awareness

Enghreifftiau o bosteri cadwraeth

Adnoddau i athrawon am y fôr-wennol fechan – CA2 Blwyddyn 3-6

Figure 33 - Feeding station being loaded.

Figure 34 - Kestrel taking food.

Gorsafoedd bwydo

Image 2 & 3: Shelter at the end of the boardwalk, platform at the end of the boardwalk

Cuddfannau ac ardaloedd gwyllo ar gyfer ymwelwyr

Geirfa

Geirfa

i. Cadwraeth	Y weithred o amddiffyn a gwarchod anifeiliaid, planhigion a'u cynefinoedd rhag amhariad ac i sicrhau nad ydynt yn dod yn rhywogaethau diflanedig.
ii. Cadwraethwr	Rhywun sy'n gweithio i warchod bywyd gwylt a'r amgylchedd.
iii. Cynefin	Cartref naturiol anifail neu blanhigyn.
iv. Nythfa	Nifer o adar o'r un rhywogaeth sy'n nythu neu'n clwydo ar yr un safle.
v. Diflanedig	Pan nad yw rhywogaeth o blanhigyn neu anifail bellach yn bodoli ar y Ddaear.
vi. Mewn perygl	Pan fo rhywogaeth yn debygol o ddod yn ddiflanedig.

Templed llythyr, Blwyddyn 3-4

Handwriting practice lines for the letter 'l'.

Templeddau erthyglau papur newydd, Blwyddyn 5-6

[illegible]

Templed poster Blwyddyn 3 - 6

Adnoddau eraill ar y we

Prosiect môr-wenoliaid bach gwasanaeth cefn gwlad Sir Ddinbych

Grŵp môr-wenoliaid bach gogledd Cymru

Ymddiriedolaeth Natur Gogledd Cymru

Ymddiriedolaeth Adaryddiaeth Prydain

Royal Society for the Protection of Birds

Mae cynllun gwobrau Her Wyllt yr RSPB yn cynnig fframwaith perffaith ar gyfer dysgu ac mae'n agored i bob oedran a gallu. Gallwch annog eich disgyblion i ddefnyddio eu gwybodaeth o'r cwricwlwm yn yr awyr agored a'u cefnogi i ddatblygu gwytnwch ac annibyniaeth.

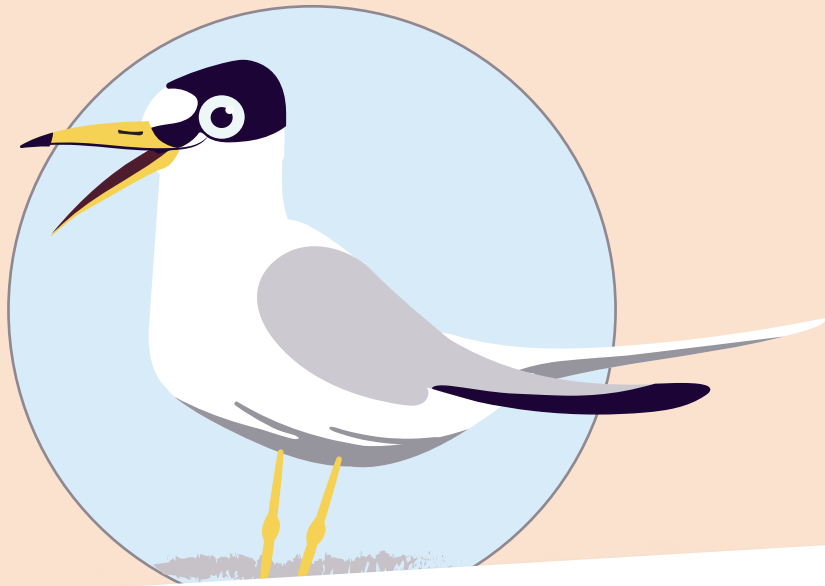
Rhaglen wobrwyo sy'n cynnwys 24 gweithgaredd sy'n gysylltiedig ag addysg y cwricwlwm yw Her Wyllt yr RSPB. Gallwch ddewis y gweithgareddau mwyaf perthnasol, ac mae pob un ohonynt yn helpu plant i gysylltu gyda, a dysgu drwy natur. Mae gwobrau efydd, arian ac aur i'w cyflawni yn ddibynnol ar faint o weithgareddau y byddwch yn eu cwblhau.

rspb.org.uk/schoolswildchallenge

Fframwaith cymhwysedd digidol

Fframwaith Llythrennedd a Rhifedd Cenedlaethol

Amddiff yn Môr-wenoliaid

**Ewch i'n gwefan
littleterns.denbighshirecountryside.org.uk
i ddarganfod mwy am y môr-wenoliaid bach
yng Ngronant**